

Naita

E dua tale ga na ikacikaci eda dau rogoca vakalevu nikua na "Naita," na ivakalekaleka ni naitabani. E dua na kena itukutuku e tabaki tu ni qo na nodra ikacikaci na vanua veitabani. Na veiwekani vakavanua qo e baleta tiko e rua na vanua. E dua na kena itukutuku e tukuni ni o rau na vanua qo e na tautauvata na itavi vakavanua erau qarava, mv - rau liga ni magiti vata se vanua bati ruarua. E dua tale na kena ivakamacala ni veitavaleni nodrau vu. (De na rairai tiko tale beka eso na ivakamacala ni Naita)

[yaca era veikacivi kina na veivanua wili ena matanitu o Kubuna kei na veivanua ena matanitu o Burebasaga]

Dreu

E dua tale ga na ikacikaci eda dau rogoca vakalevu ena gauna edai na "dreu". Na ikacikaci qo erau dau veikacivi kina na yasana o Nadroga kei v/Levu. Ni vaqaqai na itekitekivu ni veikacivi qo e qai vakaraitaki mai ena dua na ivakamacala ni sega ni vu mai vakavanua. A tekivu ga ena 1950 vakacaca mai Lautoka. Ratou a veisamei voli e dua na ilala cauravou ni Macuata kei na vica na goneyalewa nasi mai Nadroga. Na vosa gona ni wede ratou cavuti toka kina na marama nasi na "dra'a dreu". Na "dra'a" na gusu, na "dreu" na dreu ga. Qai vakatau vei kemuni na kena vakadewataki na vosa ni veiwedeve qo. Nikua sa vakalekalekataki tu ga me "dreu."

Oya e dua na kena itukutuku keitou taura rawa, ke oni kila tale e dua ni qai vakaraitaka mai.

Mataqali

Na ikacikaci eratou dau veikacivi kina na yasana o Tailevu, Ra, Lomaiviti kei Naitasiri. Qo e vaka me muria tiko na nodratou veiwekani vakamatani o Kubuna. O ratou kece na yasana qo eratou lewe ni matanitu (vou) o Kubuna , ra veikacivi kina na lewe ni kena yasana ena "mataqali."

Ia ena rairai tiko eso tale na kena ivakamacala me vakayavu mai ena veiwekani vakavanua makawa. Qo e se bera ni vakadikevi.

Hocart Lomai

1

The people of Verata salute the chief of Batiki with the *tama*, but not the chief of Bau, because Verata and Bau are 'two wings' (*veitabani*).

Navukailagi and Sawaieke were *veitabani*, that is related as one side to another, but their feuds were excessively violent and in this continual rivalry at all times they forgot that they were true kinsmen.

[The following paragraph deleted in the original: It might be useful here to quote the description of *veitambani* in the *Native Gazette* 1896, p.172 though I do not know what part of Fiji the writer belongs to. *Tauvu* is one thing, *veitabani* another. *Veitabani* are lands that vie with one another. It is a disgrace for them that the report should go that they have been overwhelmed or weak in war, or in a potlatch, or in eating or drinking. It is better they should die in battle than run away; they should be poor that that their contribution of gifts to the potlatch should be small; their bellies should burst and their stomachs be rent than that food and water should be left over; it must all be eaten up.]

Lovoni and Levuka are *veitabani*. The people of Lovoni eat fish, turtle, shark, pudding, the Levukans eat a kind of yam called *damuni*. Yams and taro with pig or prawns are brought to the Lord of Levuka.

4

Nakelo and Tokatoka are *veitabani*. They suggest that *veitabani* is on account of cross-cousinship.

8

The *tauvu* of Kuku is Vaitoa in Tonga (sic). The *veitabani* is Coloisuva. *Veitabani* is different from *tauvu*; it is perhaps like cross-cousinship or just relationship.

10

Rewa and Naitasiri are *veitabani*. The reason is they are related as fellow countrymen. They are not descendants of a common ancestor (*vu vata*) or they would be reserved in their behaviour to one another. They hit each other, {439} pour water on one another, and take each other's property. Rewans make their feasts, puddings, coconut fish, but pig is forbidden. Naitasirians provide pig, banana, shell fish. There is no border relation.

Eliki Seru

E sega ni dau cavuti vakaveitalia na vanua kei na mataqali kakana era kilai kina, e rawa ga nira dau cavuta o ira era veitabani se veitauvutaki.

(xii) Na Vakayalewa Meke vakavosalevu ni soqo, levu na ivukivuki ni vakalasalasa e dau caka kina, vakabibi ke caka ena vanua veitabani.

Veiregu: Ni ra sota vata tiko ena meke oqori e so a ra veitabani se veitauvutaki ena sala vata na veivakubuti, se vakawela kei na Veireguci.

Epeli Rokowaqa

3. **A VEITABANI.** (a) E duatani na tauvu, duatani na veitabani; a veitabani, sa bale ina rua na vanua se matanitu e tautauvata nodra itutu vakavanua. Ke rau sa vanua turaga, se liga ni magiti ruarua; erau na veitabani. Ke rau vanua bati se liga ni wau ruarua, erau na veitabani.

A VEIKA SA TUBU ena KENA WASE RUA na iTUTU VAKAVANUA. (d) Sa tubu kina na veiqati, kei na veisisivi ni veika eso. Sa tubu kina na veiqati vei rau na vanua turaga se liga ni magiti ena nodrau caka magiti ni valu, se solevu; ni vakarau (ilalakai) sa dei e rara. Ena ka oqo, sa mani tubu kina na yaca oqo Veitabani. E ka ni madua vei ira ni drekea nodra gau ni lalakai, era na qatia ga me sinai vuabale nodra sova ilalakai, me katu rua na kena balavu, katu rua na kena cecere. Na ka oqo sa yaco kina vei ira na vanua liganimagiti na veibuturaqati ni veitabani, ni sa oti na kele magiti.

Sa tubu vaka talega kina na veiqati vei ira na vanua bati se liganiwau ena nodra lako ena ivalu. E ka ni madua vei ira nira sega ni ravu se dro, e vinaka mera mate ena ivalu, ca mera bula mai ni sega nodra bokola. Na ka oqo sa yaco kina na veibuturaqati ni sa suka na ivalu sa mani tubu kina na meke ni veiqati marau, na yacana na Cibi, mani tubu kina na veitabani ni vanua liganiwau, nira vinakata me kua ni rogoa na yacadra. Vaka talega kina nodra kana magiti ni valu. E vinaka vei ira me kacabote na ketedra, ca me vo na magiti.

Na itovo marau ca oqo era dau vakayacora na vanua Veitabani, Veitauvutaki, Veibatiki e liu; oya na ka sa vakatubura na dausiga na viakana, na dravudravua; na kena yalo na yalo ni vakasabusabu; na ka sa kune kina na torosobu.

Solo

veitabani - Oqo e rua na vanua ka veitavaleni na nodrau vu. E rawa ni kaukaua cake na nodrau veidouvaki se veisiosiotaki me vaka na itovo ni veitavaleni. E rua na vanua e rau veitabani ca sara o Nakelo kei Tokatoka. O rau na vanua turaga qo e rau sa bau vakasota vinaka ga ena ivadi ni veitabani e rau dui dau vakayacora.

Mataqali

Na ikacikaci eratou dau veikacivi kina na yasana o Tailevu, Ra, Lomaiviti kei Naitasiri. Qo e vaka me muria tiko

na nodratou veiwekani vakamatanitu o Kubuna. O ratou kece na yasana qo eratou lewe ni matanitu (vou) o Kubuna, ra veikacivi kina na lewe ni kena yasana ena "mataqali."

Ia ena rairai tiko eso tale na kena ivakamacala me vakayavu mai ena veiwekani vakavanua makawa. Qo e se bera ni vakadikevi.

E Rokowaqa - Tk'kei Vt

- ---

E Seru – iTovo Vakavanua

- ---

Solo (DeDa Mani Guilecava)

- ---

GA VATA

Oqo e dua na ivakamacala lekaleka ni veikacivi "ga vata, se ova na ga se ova tiko" erau dau veikacivi kina na vanua o Rara o Nakelo kei Naitasiri. Ena ivakavakadewa era dau talanoataka na qase e Nakelo era tukuna ni a yavutaki mai ena ivalu ena gauna e liu. De na tu tale beka e so na kena ivakavakadewa, meda rogoca mada na kena mai Nakelo.

E tukuni ni dua na nodra veivaluvaluti tiko na veivanua e liu rau a sota kina na ivalu ni Naitasiri kei Nakelo ena dua na vanua volekati Nadali, qo me volekata ga na rara ni waqavuka e Luvuluvu. E kainaki vakaitalanoa ni a maliwai ira tiko mai Naitasiri e dua na qaqa, yacana o Colaiwasa, cola tiko mai na nona iwau yacana na `ga ni viti'. E tukuni ni turaga qaqa dina sara na turaga qo baleta ni a vakaraitaki koya ena siga oya. Qo ena levu ni tamata e ravuta, kainaki nira sa veidavoyaki ga.

Ia ni sa rai toka mai na Tui Nakelo nira sa bale ga mai vakavudi na nona tamata sa qai vakaisaisa lo, a tukuna nira sa na rairai malumalumu ena ivalu oya. Ia na nona vosavosa i yalona qori a rogoca vinaka tale tu ga e dua na nona batileka, yacana o Komai Tana (). A qai bole e matai nona turaga na qaqa qo o Komai Tana, kerea vua na turaga me mama e dua na mena waka ni yaqona. Ni oti qori sa qai cola yani nona mada, tabaka yani ena vanua e caka tiko kina na vala.

E dau talanoataka ni dua na vala kaukaua e rau a sorova o Komai Tana kei Colaiwasa, na qaqa ni Naitasiri. Ni sa dede sa qai malumalumu na qaqa mai Naitasiri. E kainaki gauna e sa vakarau davo kina a qai solia mai nona iwau vua na qaqa ni Nakelo, a tukuna mai vua `qai nomu noqu ga'.

E kainaki ni a vakabulai ira na tamata ivalu ni Nakelo o Komai Tana, ra mani qaqa kina ena vala oya.

Na nodrau mai veiwekani vakavanua na vanua e rua o Rara o Nakelo kei Naitasiri vuna me rau dau veikacivi tiko kina ena "Ga," e yavutaki mai ena ivalu qori kei na nodrau vala na nodrau dui qaqa.

E da na dau rogoca tale ga nira veikacivi ena "noqu ga", se "ga vata", se "ova na ga" se "ova tiko", qo e vakaibalebale tiko ga ena "ga ni viti" a veisolitaki ena siga oya.

itukutuku kei Viti (vakamacala ni "ga vata")

Wase 13. Era sa bau tani na vakatubu ca mai Nakauvadra

O ira na Matatura eso, era vakatalai tani taumada mai Nakauvadra ni ra vakatubu ca, era sa taubale mai e vanua, ia ni ra sa lako tu mai e vanua, era vitika tu mai na veikau loaloa, ni sivita na boto ni toba o Naiserelagi, ka yaco i na dua na delana i tai kadua mai Navuniivi, era sa tawase e kea, o ira na kena wase era sa vinakata na vanua oya me nodra; era sa veibuli sara kina, era sa vakatoka tale ena yacadra eliu me yaca ni nodra vanua o ya; me sa yacana o Navitilevu, mai na yasana o Ra, ka sa buli nodra tui, sa yacana na Tui Navitilevu.

O ira na kena wase ka dua, era sa muria mai na ulu ni Wainibuka, ka tara e dua nodra bure ena vanua era mai tiko kina, ka vakatoka me yacana o Bure-ni-tu. Sai ira ga na turaga oqo era veikauyakitiko na vosa vei rau na veitacini, Na Drua i Valu, ni ratou a veivala tiko kei Degei ni rau a vana na toa, nona i vakayadra.

Ni ra tiko dede vakalailai, era sa tawase. Sai ira ga ka vakatawa na vanua vaka mai Wainibuka, mataqali Saunokonoko, na Sautoka. Mai Waimaro, mataqali kai Nasau, kai Navitilevu, kai Salatu, kai Bure, kai Rara. Kai Bau (Bautani) vosa nikua lako tani. Mai Wai-ni-mala, mataqali kai Navitilevu, Vitikau, o Matailobau, kai Rara eso, mai uluda kai Bure, kai Nasau, kai Navitilevu. Mai Viria mai Waidina, mataqali kai Bautani, kai Rara, kai Bure kai Salatu.

Ena gauna ni wase tamata e muri mai Drevekai, era sa qai dui wasei kina na veimataqali au tukuni ira toka e cake, eso me liga ni magiti, eso me liga ni wau. Mera sa lako na liga ni magiti i na tai ni magiti, ka tiko ga

mai na liga ni wau ena tai ni wau.

O ira na lako, era tiko mai Verata eso, mai Bau eso, i Maumicake eso, i Delai mai Mabua eso, i Dravo eso, eso i Burotu. Kei na iwase era lako mai Naitasiri ka tiko mai Nakelo. O koya era dau kaya kina mai Naitasiri i Nakelo, "Ga-Vata," ka yacova na siga oqo. Ka so era tiko mai Tokatoka, Nuku, Noco, Burebasaga.

O ira ka tiko mai: Era tiko mai Naitasiri, Suva, Namosi, Matailobau, Waimaro, Viria Nasautoka, Bau i Nayavu, Waimaro i wai-Nakorotubu, Delairalagi, Bureibau.

Kadavulevu - Dravo p 180

Naisogovau - Nagarorua vua na Malotu

Vatoa - Davetalevu vua na Malo

Waicoka - Nakorolevu vua na Malo

Kaba - Naitodua vua na Malo

- Tui Kaba na Vunivalu

Muanaira - Wailevuleka vua na Takalaikiuva

VEITABANI (Nakelo/Tokatoka)

Mosese (Nauluvatu) - e rau veitabani ga o ratou mai Sawani (Vunivaivai) e Nakelo kei ratou na koro o Lomainasau, Vanuadina kei Vuci e Tokatoka.

Sairusi (Nakaulevu) - Da veitabani taucoko, o Nakelo kei Tokatoka

Vio, Kalivati (Nakaulevu) - Vuci, Vanuadina, Lomainasau e Tokatoka kei Vunivaivai ga e Nakelo.

Ratu Ravuama (Nauluvatu) - Vunivaivai taudua ga e Nakelo kei ratou na koro o Vuci, Vanuadina kei Lomainasau mai Tokatoka, qo e cavuti sara ga vei au mai tai (Tokatoka). Draubuta kei Nabitu (kei Nakaile) e veiwekani kei Nakelo.

Ga vata

Livai - e dua na qaqa ni Vakali rau vala vata e dua na qaqa mai Navuso, nona iwau e yacana tiko beka mai na "ga tavatava." Rau vala, rau vala, warai ni dua e druka rawa. Qai mani tukuna na qaqa ni Naitasiri me sa nodrau vata na nona iwau.

Coboti ni yaqona

Sawani - coboti ga na mena na turaga, o koya e rabe e tukuni ga vua `a maca'

Darama - sa qai darama saka tu na yaqona vakaturaga, cobo vakatolu.